

своїх дітей, вони їх друзі, однодумці. Вони – міцне ядро формувального творчого освітньо-виховного середовища.

Література

1. Батькам про валеологію : посібник для батьків старшокласників / Т. Бойченко, Н. Колотий, А. Царенко [та ін.]. – К. : Прем'єр-Медіа, 2000. – 152 с.
2. Вульфів Б.З. Семь парадоксов воспитания / Б.З. Вульфів. – М. : Новая школа, 1994. – 78 с.
3. Приходченко К.І. Рівні функціонування творчого освітньо-виховного середовища : метод. рекомендації / К.І. Приходченко. – Донецьк : ДонНУ, 2003. – 50 с.
4. Сухомлинський В.О. Проблеми виховання всебічно розвинутої особистості / В.О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5 т. – К. : Рад. школа, 1976. – Т. 3. – 670 с.
5. Стельмахович М.Т. Українська родинна педагогіка / М.Т. Стельмахович. – К. : ІСДО, 1996. – 223 с.
6. Струманський В. Структурний зміст виховного середовища української етнопедагогіки / В. Струманський // Рідна школа. – 2000. – № 4. – С. 13–15.

ПРИХОДЬКО Т.П.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ЕКОНОМІСТА ДО ВИКЛАДАЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Сучасне реформування вищої освіти України зумовлено низкою проблем суспільства. Проголошені цінності демократизації, гуманізації, інтеграції вимагають не тільки освоєння відповідних ідей, а й повного способу діяльності. Відтак, зростає необхідність у таких фахівцях, які б забезпечували опанування нових моделей відносин, перш за все, це випускники вищих навчальних закладів (ВНЗ), молоді спеціалісти, здатні креативно, незалежно, критично мислити за межами ідеологічних, традиційних, застарілих схем. Для цього викладач вищого навчального закладу мусить реформувати власну діяльність на основі інноваційних педагогічних технологій, стати майстром своєї праці та високорозвинутою особистістю.

Отже, у сучасній вітчизняній теорії та практиці педагогіки вищої школи актуальними є проблеми викладацької діяльності у вищій школі, професійної компетентності викладача вищого навчального закладу, його професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації (С.С. Вітвицька, С.У. Гончаренко, О.І. Гура, О.В. Коржуєв, В.І. Лозова, В.О. Попков, В.О. Сластьонін, Ю.Г. Фокін та ін.). На сьогодні педагогічну складову розглядають як системоутворювальну в структурі професійної компетентності фахівця вищої школи; як таку, що зумовлює ефективність його професійної науково-педагогічної діяльності, успішність його професіогенезу. Якщо на гуманітарних спеціальностях, за результатами досліджень багатьох авторів (В.І. Лозова, С.О. Сисоєва Ю.Г. Фокін та ін.), проблема педагогічної складової викладацької діяльності вирішується більшою мірою успішно, то магістратури технічних, економічних напрямів (які безпосередньо спрямовані на підготовку майбутніх викладачів ВНЗ) зовсім не містять педагогічних дисциплін. Відтак, постає питання про визначення умов формування готовності до викладацької діяльності в майбутніх фахівців непедагогічних спеціальностей, зокрема майбутніх економістів.

Мета статті – розкрити педагогічні умови формування готовності майбутніх економістів до викладацької діяльності у ВНЗ.

Здійснений нами аналіз педагогічних досліджень сутності явища професійної готовності особистості дає підстави розуміти під готовністю особистості до ви-

кладацької діяльності системну інтегративну якість фахівця, що забезпечує ефективність реалізації ним професійно-педагогічних функцій.

У теорії готовності особистості до професійної педагогічної діяльності у вищій школі одним з головних є питання про її компоненти та показники: їх неможливо розглядати як ізольовані, самостійні елементи багаторівневої професійної підготовки. Їхній зміст, усі вимоги до них мають походити з ідеї, відповідно до якої будь-які складові та показники готовності є елементами цілісної системи. Мета їх створення – надати чіткої спрямованості підготовці фахівців у процесі розробки їх як елементів системи.

Для визначення змісту готовності майбутніх викладачів до професійно-педагогічної діяльності в цілому та готовності майбутніх економістів до викладацької діяльності у ВНЗ зокрема необхідно розглянути нормативні вимоги до викладача ВНЗ та особливості професійно-педагогічної діяльності у вищій школі.

Результати аналізу нормативної бази викладацької діяльності у ВНЗ дає змогу зробити такі висновки: викладач вищої школи, незалежно від своєї спеціальності, на пряму дисциплін, які він вкладає, має:

1) постійно підвищувати власний професійний рівень, педагогічну майстерність і наукову кваліфікацію;

2) забезпечувати високий науково-теоретичний і методичний рівень викладання дисциплін у повному обсязі освітньої програми відповідної спеціальності;

3) основний зміст викладацької діяльності у ВНЗ полягає в гармонійному поєднанні педагогічного та наукового компонентів, передбачає оволодіння фахівцем як фаховою компетентністю, так і психолого-педагогічною [2].

Особливостями викладання економічних дисциплін у вищому навчальному закладі є такі:

1) особлива роль аргументованості та доказовості економічних процесів та тенденцій;

2) тісний зв'язок економічних навчальних курсів зі станом формування ринкової економіки;

3) необхідність широкого застосування статистичних матеріалів, порівняльних таблиць та графіків;

4) практична спрямованість та професійний акцент загальноекономічних навчальних курсів;

5) згадування на всіх навчальних заняттях сучасних економічних реалій, незважаючи на те, що їх немає у найсучасніших посібниках;

б) використання як ілюстрацій даних не тільки вітчизняної, але і зарубіжної економіки;

7) поєднання теоретичних і професійно-прикладних аспектів;

8) єдність якісного та кількісного аналізу, зв'язок економічних дисциплін з математикою, інформатикою, соціологією, психологією [6].

Викладацька діяльність фахівця-економіста полідисциплінарна: він має не тільки викладати певну навчальну економічну дисципліну, а й здійснювати керівництво практикою студентів, курсовими та дипломними роботами, які мають міждисциплінарний характер. Викладання економічної дисципліни студентам потребує оволодіння не тільки видами діяльності, необхідними для вирішення економічних завдань. Викладач мусить враховувати психологічні особливості студентів, психологічні та дидактичні закономірності, які фахівець економічного профілю не вивчав. Відтак, фахівець, який опановує викладання у ВНЗ, має засвоїти нову другу

професійну діяльність, що доповнює вже засвоєну ним професійну діяльність фахівця економічного профілю.

Аналіз науково-педагогічних досліджень свідчить, що структуру готовності особистості до професійно-педагогічної діяльності слід розглядати відповідно до психологічної структури педагогічної діяльності, отже, готовність до педагогічної діяльності містить три компоненти: мотиваційно-цільовий, виконавчий та контрольно-оцінний (О.М. Леонт'єв, А.К. Маркова).

Відтак, у структурі готовності майбутніх економістів до викладацької діяльності у ВНЗ ми виділили такі компоненти: 1) ціннісно-мотиваційний; 2) змістовно-операційний; 3) рефлексивний. Ціннісно-мотиваційний компонент готовності майбутніх економістів до викладацької діяльності, що забезпечує професійну спрямованість особистості, є базовим, основоположним, він складається із системи мотивів, особистісних смислів та цілей, що визначають професійну діяльність викладача. Змістовно-операційний компонент готовності до викладацької діяльності містить три складові: 1) когнітивну – систему професійних знань; 2) конструктивну – сукупність професійних умінь і навичок; 3) особистісну – систему професійно значущих якостей, необхідних для ефективної реалізації професійно-педагогічної діяльності у вищій школі. Рефлексивний компонент як основа розвитку рефлексії – професійної якості педагога вищої школи – передбачає рефлексивну підготовку – формування у студентів цілісного уявлення про сутність викладацької діяльності, про зміст професійної компетентності викладача вищої школи, про сутність феномену рефлексії, про відповідність власних рис професійним якостям.

Таким чином, готовність майбутнього економіста до викладацької діяльності є складним, системним феноменом, що інтегрує в собі ціннісно-мотиваційний, змістовно-операційний та рефлексивний компоненти, які зумовлюють ефективність майбутньої професійної діяльності та професійного розвитку фахівця і є показником його успішної професійної підготовки.

Цілеспрямоване формування готовності до професійної діяльності передбачає визначення тих педагогічних умов, які б забезпечили його ефективність. Під педагогічними умовами ми розуміємо обставини освітнього процесу, які є результатом цілеспрямованого відбору, конструювання та застосування елементів змісту, методів, а також організаційних форм навчання для досягнення мети професійної підготовки майбутніх економістів до викладацької діяльності. До педагогічних відносимо такі умови, які свідомо створюються в навчальному процесі та які мають забезпечувати найбільш ефективне формування професійної готовності майбутніх фахівців до викладання. Що краще підготовлені та реалізовані педагогічні умови, то на більш вагомій результаті можна очікувати.

Педагогічними умовами формування готовності майбутніх економістів до викладацької діяльності визначені нами такі.

По-перше, це впровадження в освітній процес його концептуальної моделі, оскільки саме створення моделі формування готовності майбутніх економістів до викладацької діяльності дає змогу спроектувати цей процес, тобто визначити його закономірності, принципи, особливості, проаналізувати основні етапи, спрогнозувати ймовірний результат. Створення концептуальної моделі формування готовності майбутніх економістів до викладацької діяльності забезпечує реалізацію евристичної функції – випереджальний підхід з урахуванням вимог сучасної вищої освіти та виробництва до рівня підготовки викладачів економічних дисциплін.

По-друге, це педагогічна спрямованість та інтенсифікація змісту магістерської підготовки економістів. Вивчення та узагальнення досвіду професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах свідчить, що для процесу формування готовності до педагогічної діяльності характерні загальні закономірності, незалежно від профілю та терміну навчання [8]. Унаслідок цього умови двопрофільної спеціалізації (економіст та викладач) додаткові дисципліни, що належать до другої спеціальності, не вносять дисонансу до професійної підготовки магістрів. Проте педагогічна спеціальність потребує від них більших інтелектуальних зусиль, більш чіткої організації їх навчання, а відтак, більш досконалої системи викладання педагогічних дисциплін. Ми, слідом за В.О. Сластьоніним, О.І. Щербаковим та іншими, виходимо з того, що знання, якими оволодіють магістранти (спеціальні, психолого-педагогічні), постійно інтегруються, спеціалізуються, узагальнюються та конкретизуються, що приводить до утворення соціально-перцептивних зв'язків між окремими фактами, поняттями та явищами дійсності. Тісний взаємозв'язок здобутих магістрантами знань з дисциплін педагогічного циклу з іншими (професійно спрямованими) дисциплінами сприяє створенню сприятливих внутрішніх умов для розвитку та формування педагогічної готовності.

Проведений аналіз сучасних педагогічних досліджень [1; 7] дає змогу визначити три основних етапи формування готовності майбутнього економіста до викладацької діяльності: 1) професійна орієнтація та первинна навчально-педагогічна адаптація; 2) основний період педагогічного навчання; 3) удосконалення загальнопедагогічних знань, умінь та навичок.

Внаслідок того, що на відміну від професійної підготовки майбутніх педагогів, становлення готовності до викладацької діяльності яких відбувається протягом п'яти років, формування готовності до викладацької діяльності майбутніх економістів охоплює лише рік навчання в магістратурі, що потребує його інтенсифікації за допомогою різних інноваційних педагогічних технологій. Крім того, для майбутніх викладачів непедагогічного напрямку магістерська підготовка не має бути просто передачею методичного досвіду, психолого-педагогічною підготовкою майбутніх викладачів з окремих питань, вона має бути систематичною працею, спрямованою на доповнення техноцентрованої професійної орієнтації фахівця антропоцентрованою орієнтацією педагога, на оволодіння новими професійними цінностями.

По-третє, педагогічною умовою формування готовності майбутніх економістів до викладацької діяльності є розвиток їх мотивації професійного самовдосконалення. Це передбачає:

1) формування позитивних мотиваційних установок на професійне самовдосконалення, що відбувається завдяки конкретизації, об'єктивізації системи професійних вимог до викладачів, критеріїв оцінювання їх викладацької діяльності. Отже, необхідним є ознайомлення з професіограмою педагога вищої школи, ретельний аналіз її складових, надання можливості професійної самодіагностики. Вкрай ефективним методом розвитку мотивації професійного самовдосконалення є мотиваційний тренінг тощо;

2) формування в майбутніх викладачів системи знань, умінь та навичок роботи над собою. Основними заходами розвитку мотивації професійного самовдосконалення є розробка та впровадження цільових програм, спрямованих на професійну підготовку у формах спеціальних науково-методичних семінарів, тренінгів професійного зростання, тренінгів кар'єрного зростання, викладацьких майстерень, розробки портфеля викладача тощо;

3) актуалізацію потреб професійного самовдосконалення, механізмом розвитку чого є цілеспрямоване моделювання та розвиток ситуацій самовдосконалення, у яких майбутні викладачі постійно стикаються з необхідністю активно розширювати та застосовувати професійні знання, вміння, актуалізувати власні професійні якості.

Висновки. Таким чином, впровадження визначених педагогічних умов у процес магістерської підготовки майбутніх економістів забезпечить ефективність формування в них готовності до викладацької діяльності у ВНЗ. Це, у свою чергу, вирішить найактуальніше завдання сучасної вищої освіти України – розробку та впровадження системи психолого-педагогічної підготовки викладацького складу ВНЗ з урахуванням змін у схемах повноважень та відповідальності з метою забезпечення відповідності кваліфікаційним, професійним, особистісним вимогам та вимогам психолого-дидактичної компетентності викладацького складу вищого навчального закладу [1].

Література

1. Вища освіта України – європейський вимір: стан, проблеми, перспективи // Вища школа. – 2008. – № 6. – С. 92–125.
2. Гура О.І. Психолого-педагогічна компетентність викладача вищого навчального закладу: теоретико-методологічний аспект : монографія / О.І. Гура. – Запоріжжя : ГУ “ЗІДМУ”, 2006. – 332 с.
3. Економічна освіта в класичному університеті / за ред. В.Д. Базилевича // Вища школа. – 2007. – № 6. – С. 5–152.
4. Інформаційний збірник Міністерства освіти України. – № 10 (1–32). – К. : Педагогічна преса, 1998. – 31 с.
5. Коржуев А.В. Подготовка преподавателя высшей школы / А.В. Коржуев, В.А. Попков // Педагогика. – 2000. – № 7. – С. 53–58.
6. Методика преподавания экономических дисциплин : учеб. пособ. / [В.И. Крамаренко, Н.Н. Панова, Ю.Т. Туляков, Г.А. Гужва]. – Симферополь : Таврида, 1999. – 218 с.
7. Лекції з педагогіки вищої школи : навчальний посібник / за ред. В.І. Лозової. – Х. : ОВС, 2006. – 496 с.
8. Проблемы совершенствования системы психолого-педагогической подготовки учителя : межвузовский сборник научных трудов / под ред. проф. А.И. Щербакова. – Ленинград, 1980. – 165 с.

РИБАЛКО Л.

ЕКОЛОГО-ЕВОЛЮЦІЙНИЙ ПІДХІД ЯК МЕТОДОЛОГІЯ ПІЗНАННЯ ЦІЛІСНОСТІ ЖИВОЇ ПРИРОДИ

Розглядати живу природу в цілісності – це, перш за все, виходити з положення, що в ній все з усім пов’язане; розуміти, що кожен з компонентів природи тісно пов’язаний з іншими і робить свій унікальний внесок у життєдіяльність усієї системи, незалежно від того, ця система живий організм чи біосфера в цілому. Будь-яка форма життя на Землі – ланка єдиного ланцюга живлення, і його розрив призводить, як правило, до небезпечних наслідків. Тому кожен об’єкт живої природи необхідно розглядати у зв’язку з його довкіллям, що формує уявлення про цілісність живої природи, на основі яких в учнів формуються цілісні знання.

Мета статті – розглянути можливість використання еколого-еволюційного підходу при вивченні біології в загальноосвітній школі з метою формування цілісних знань учнів про живу природу.

У біології проблему цілісності деякі вчені пов’язують з уявленням, яке виникає при пізнанні об’єкта не як “самого по собі”, а як цілісної системи, до повного його розуміння через абстрактне пізнання його частин (Н.П. Депенчук); як “систему, сукупність об’єктів, взаємодія котрих зумовлює наявність нових інтегральних